

Tudós, nyomdász és népnevelő

Misztótfalusi Kis Miklós emlékezete

Az elmúlt napokban ünnepelte a magyar nép Misztótfalusi Kis Miklós, a tudós magyar nyomdász születésének 300. évfordulóját. Misztótfalusi Kis Miklós három évszázaddal ezelőtt arról álmódzott, azért harcolt, hogy minél több, jobb és olcsóbb könyvet adjon a nép kezébe. A haladás és a nép ügyéért küzdött egy olyan korban, amikor a hatalom minden képviselője a haladás és a nép ellensége volt. Német zsoldosok, magyar grófok és egyházi vezetők gyűlölt uralkodója idején a dolgozó nép kulturális felébredését hirdette.

A XVII. század végén, amikor Misztótfalusi Kis Miklós munkásságát kifejtette, még néhány nyomda volt hazánkban. Ezek is a főurak és egyházi hatóságok felügyelete alatt állottak, csak az ő korlátozott igényeik kielégítésére szolgáltak. Betűmetsző egyáltalán nem volt az országban, a betűöntést is többnyire külföldön végeztették. A jobbágyszármazású Misztótfalusi Kis Miklós többéves tanítósodás által megtakarított kevés pénzével 1680 őszén, 30 éves korában útra kelt, hogy Hollandia egyetemén megszeresse a papi képesítést és elsajátítsa a nyomdász mesterséget. A teológiai tanulmányokat hamarosan abbahagyta és minden erejét arra fordította, hogy a nyomdászat akkori központjában, Amszterdamban, elsajátítsa a nyomdai-
ipar összes titkait, mindenekelőtt a betűmetszés tudományát. Néhány év alatt világhírű betűmetsző lett belőle. A legkülönbözőbb országokból kapott megrendeléseket. Dolgozott Anglia, Svédország, Németország, Lengyelország számára, megrendelői közé tartozott a toscanai nagyherceg és a pápa. A távoli Örményország és Grúzia is igénybevették szolgálatát. Ő készítette el az első nyomtatott grúz betűket. Vagyon, gazdagság, fényes jövő várt külföldön a magyar nyomdászra. „Néha tangoncával tolták a pénzt szállásomra” — írja.

Népének szeretete azonban erősebb volt benne, mint a sikerek utáni vágy. 1689 őszén nagy tervekkel indult hazafelé. Egy korszerű, nagy magyarországi nyomda felállítását tervezte, hogy ne kelljen a magyar nemzetnek a külföld után somfordálni. Virágzó nyomda azonban csak úgy képzelhető el, ha sokan olvassák a könyveket. „En azt akarnám — írta Misztótfalusi Kis Miklós —, igyekeztemet és munkámat tőle nem szánám, hogy a mi nemzetünk ne maradjon abban a nagy irástudatlanságban, melyben eddig, hanem a magyar iskolák virágozzanak, hogy mind gyermekek, asszonyj, állatok, városiak, falusi parasztok olvasni tudnának.” A könyvek drágaságában látta az irástudatlanság egyik okát. Ezért elhatározta a könyvek olcsóbbá tételét, a példányszámok növelését. Első kolozsvári kiadványa egy magyar ábécés könyv volt, melyről úgy gondolta, „hogy a parasztok mind olvasniudokká lesznek” általa. A nyomdász abban az időben nemcsak megrendeléseknek tett eleget, hanem kiadó is volt, aki saját kezdeményezésére adott ki könyveket.

Amikor első könyveit kezdte nyomtatni, észrevette, hogy a magyarországi kiadványokban a legteljesebb össze-

visszaság uralkodik a helyesírás terén. Ez megnehezítette a könyvek olvashatóságát, érthetőségét. Misztótfalusi pedig közérthető könyveket akart kiadni. Ezért tanulmányozni kezdte a magyar nyelv törvényeit, hogy elősegítse az egységes helyesírás és ezzel együtt az egységes irodalmi nyelv kialakítását.

Misztótfalusi könyveinek tartalmára is nagy gondot fordított. A téves adatokat, nyelvtani hibákat, értelmetlen mondatokat, a rossz stílust kijavította az eleje kerülő kéziratokba. A kolozsvári papok fel voltak háborodva azon, hogy a nyomdász az ő „böcs” írásai-
kon változtat. A legjobban azon hördült fel, hogy még olyan „szent” könyveket is, mint a biblia és a katekizmus kijavítani merészel. Hiúságukat is sértette Misztótfalusi Kis Miklós tudása, „hivány vasműves”-nek nevezték, nem tartották magukhoz méltó embernek. A református klérus tagjai odáig mentek irigységükben és elvakultságukban, hogy családi életét is fel akarták dúlni. Irigyei előszeretettel irányították a német tiszteket az ő házához, mondván, „hogy az jó kvártély”. Ez pedig beszél-
lásokat, rablást jelentett. Amikor egyik versében — mert költő is volt —, a leigázott nép fájdalmát megénekelte, emiatt is meggyűlt a baja a hatóságokkal, németellenes izgatás címén.

Az ország világi és egyházi urai egyre fokozódó dühvel fordultak szembe Misztótfalusival és igyekeztek munkáját megakadályozni. Az egyházi hatóságok minduntalan beleszóltak a nyomda belső ügyeibe. A sérelmek ellen az országgyűlésnél keresett orvosságot. De mit várhatott az osztályához hű maradt jobbágy-sarj az urak országgyűlésétől?

Bár külföldön megbecsülés, gazdagság várt rá, népe szeretete itthon tartotta. Egyetlen fegyvere volt: a nyomtatott betű. Ezt ragadta meg, megírta és kinyomtatta „Apológia” című művét. Itt még türelmesen járt el, latin nyelven írta a könyvet, ellenségeit nem nevezte meg névszerint és eelőre csak helyesírási újításokért szállt síkra. Ellenségei erre még dühödtebb támadásokkal válaszoltak, még fokozottabban igyekeztek munkáját megbénítani. Elesebb fegyverre volt szükség. Most már magyar nyelven, hogy a nép is olvassa és tényeket elősorolva, ellenségeit névszerint megnevezve írta meg híres könyvét 1698-ban, ezzel a címmel: „M. Tótfalusi Kis Miklósnak maga személyének, életének és különös cselekedetének mentsége, melyet az irigyei ellen, kik a közönséges jónak eziránt meg-gátolól, irni kényszerítettek.” Ez a könyv egy nyomdász sorsán keresztül bemutatja, hogy a Habsburg uralkodó, a feudális uralkodóosztály és az egyház hogyan fojtja meg, mint egy százkarú polip a magyar nép nagy tehetségű fiát. A haladás szolgálatáért, hazaszeretetéért megváltott, tönkretett ember fellebbez itt népéhez, a világ közvéleményéhez és az utókorhoz. Példamutatását életében csak néhány kortársa értette meg, de tanításait ma valamennyien megfogadjuk, álmait valóráváltjuk. KLANICZAY TIBOR